

Ö N S Ö Z

Dergimizin bu sayısındaki ilk bir kaç çalışmayı, bazı Bölüm Elemanlarımızın, 11-14 Mart 1987 tarihleri arasında, Erzurum Valiliği, Belediye Başkanlığı ve Atatürk Üniversitesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Necmettin Karaduman'ın himayelerinde düzenledikleri «Tarihi Akış İçinde Erzurum» Sempozyumu'na katkıları teşkil etmektedir.

Bu Sempozyuma İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden 4 ve Coğrafya Enstitüsünden 1 öğretim üyesinden müteşekkil 5 kişilik gurubumuzla, Erzurum'un Azap, Akçataş, Dalbaşı ve Değirmenler Köylerinin Dünü ve Bugünü'nü konu alan üç bildiriyle katılmıştık. Gurubumuzda iki sosyal psikolog, iki deneysel psikolog ve bir fizikî coğrafyacı bulunmaktaydı. Bu guruptan dört kişi geçen yaz Temmuz ayında üç hafta süreyle Erzurum Üniversitesi Kampüsünde misafir olarak kalmış ve bu köylerde incelemeler yapmıştı. Bu süre zarfında, gerek Rektör Sayın Prof. Dr. Hürşit Ertuğrul'un ve gerekse başta Halkla İlişkiler Müdürlüğü olmakla birlikte, kampüste o günlerde karşılaştıkları bütün öğretim üyesi ve personelinin içten ve yakın ilgileri ile hiç esirgemedikleri yardımlarının karşısında mahçup ve müteşekkir kalmışlardı. Burada bir kere daha bu hususu belirtmek ve çalışmalarımıza verdikleri destekten ötürü, bu incelemenin yapılabildiğini açıklamak isteriz.

Neden Erzurumun bu dört köyünü inceleme konusu olarak ele aldık? Bunun sebebi tarihî bir kadere bağlıdır. İstanbul Üniversitesinde bilimsel psikoloji tedrisatı 1915 yılında, o sıralarda yapılan Darülfünunun islâhatı nedeniyle, o günlerdeki müttefikimiz Almanya'dan çeşitli bilim alanları için getirilen Alman hocalar arasında bir psikoloğun da bulunmasıyla başlayarak 72 yıldır devam etmektedir. 1915'te bir Almanla başlayan Bilimsel psikolojik yaklaşım, 1936 yılından 1953'e kadar başka bir Alman hocayla süregelmış ve o yıl, bu sefer bayrağı gerek Almanya ve gerekse İngiltere'den bilimsel psi-

kolojinin deneysel ve sosyal olmak üzere iki önemli dalından çifte doktora kazanmış olan bir Türk profesör almıştır. Bu profesör Erzurumlu bir Türktü. Kendisi, bu köylerin birinde doğmuş; o köy sakinleriyle birlikte Erzurumun işgalinde 9 yaşındayken bir süre düşmana esir kalmış, 16 yaşma kadar köylüleriyle birlikte onların kaderini yaşamış ve yüksek tahsilinin ilk kısmını tamamladığı 1936 yılından itibaren de 1948 yılına kadar çeşitli aralıklarla kendi köyü ve yöresini sosyal psikolojinin «yerinde gözlem» yöntemiyle incelemiştir. Bu, Prof. Dr. Mümtaz Turhandır. Şahsen, yanında önceleri asistan, daha sonra bir meslektaş olarak çalışmaktan büyük bir şeref duyduğum Prof. Mümtaz Turhan'ın bu yöre çalışmaları 2. doktorasının ana temasını teşkil etmektedir ve Cambridge Üniversitesi'nde Sir Frederic Bartlett gibi dünyaca ünlü bir psikoloğun tasviyiyle kabul edilmiş bir sosyal bilim eseridir. Sonradan kendisi tarafından Türkçeye, «Kültür Değişmeleri» adıyla genişletilerek aktarılan bu eser 60'lı yıllarda Türkiye'de bir (best seller) olarak ün kazanmıştır. Böyle bilimsel bir çalışmanın bu denli popüler olabilmesi toplumumuzun ilgisini çeken alanlarda bilime ne denli açık olduğunun bir göstergesidir.

Prof. Mümtaz Turhan incelemelerine 1936 yılında başlamış olduğundan, geçen yıl, yani 1986'da çalışmalarının ardından tam 50 yıl geçmiş bulunuyordu. Bölüm arkadaşlarımızla birlikte aynı yöreyi 50 yıl sonra aynı yöntemlerle inceleyerek mukayese etmenin bizim için eğitici bir olay olacağını düşündük. Profesör Mümtaz Turhan'ın izinde yaptığımız bu çalışmanın tümünü ilk Türk bilimsel psikoloğu olan kendi anısına şükranlarımızla ithaf ediyoruz.

Birinci yazıda Azap, Akçataş, Dalbaşı ve Değirmenler Köylerinin sosyo-ekonomik durumları Mümtaz Turhan'ın 1936, 1942 ve 1948 gözlemlerine dayanılarak kısaca ele alınacak, aynı hususların 1986 yılındaki durumu söz konusu edilecektir.

İkinci yazıda bu köylerde son elli yılda ortaya çıkan coğrafi özellikler ve değişimler ele alınacaktır.

Üçüncü yazıda ise, bu köylerde görülen değişimler sosyal psikolojik bakımdan tartışılacaktır. İlk ikisinin dökümanter olmasına karşın son bildiri tabiatıyla daha spekülatif bir mahiyettedir. Bu çalışmaların yanı sıra, bu sayımıza rahmetli hocamız Prof. Dr. Mümtaz

taz Turhan'ın bir biyografisi ile yayın listesini, Sempozyuma veya bu konuya yakın diğer bazı yazıları da almayı uygun bulduk. Gerek 1986 yazındaki «inceleme safhasında» ve gerekse 1987 Martındaki «Sempozyum safhasında» Erzurum'u ve Erzurumluları tanıyarak çok sevdik ve Kurtuluş Savaşı'mızın ilk resmî adımının atıldığı bu mübarek şehirde, teşkilâtın başına eşsiz bir azim ve cesaretle geçerek bize bu günlerimizi hediye eden büyük önderimiz ATATÜRK'ü minnet ve şükranla andık.

Beğlân Toğrol
1988